

KORO EĞİTİMİNDE DİL VARYASYONLARI VE YÖRESEL DİLİN ETKİLERİ

Bülent HALVAŞI*

Geliş Tarihi: Haziran, 2017

Kabul Tarihi: Ağustos, 2017

Öz

Bireylerin duygularını ve düşüncelerini ileten, ses, kelime ve cümlelerden oluşan somut bir iletişim aracı olan dil somut yapıya sahiptir. Bu yapı içinde işaretleri, beden ve yüz hareketlerini, yani jest ve mimikleri de taşır. Dil yalnızca iletişim aracı değil, bir ulusun geleneklerini, göreneklerini, hayat ve ötesi hakkındaki tasavvurlarını da içinde barındırır. Bu nedenle ünlü düşünür Haideger “Dil düşüncenin evidir” diyerek, düşünce sınırlarını aslında dilin sınırları olduğunu vurgular.

Dil, uygarlıkların oluşumunda ve kültürel olarak gelişiminde ana unsur olarak görülmektedir. Bireylerin eğitim düzeylerinin gelişmesi ile birlikte dilin kuralları ve yapılanmaları değişmiş, kelimeler zenginleşmiş ve toplumlar geliştikçe diller de buna paralel olarak gelişme göstermiştir. Toplumsal ilişkilerin artması, bu süreci hızlandırmıştır.

Uluslar, kendilerine özgü dil yapı ve kurallarına sahiptir. Bu kuralların büyük bir kısmı yazı dilinde uygulanırsa da konuşa dilinde uygulanmaya bilir. İnsanların yaşadıkları coğrafya ve bu coğrafya üzerinde hayat bulmuş kadim kültürler dil yapısını etkiler. Bu da aynı ülke içinde farklı konuşma ve yazı dili çeşitliliğinin doğmasına, dil varyasyonlarının ortaya çıkmasına sebep olur.

Konuşma dili bireylerin önce ailede, daha sonra çevrelerinde duydukları ve o şekilde işiterek öğrendikleri bir dildir. Yazı dili de örgün eğitim içerisinde, o ülkenin dil kurallarına göre daha sonradan öğrendikleri dildir. Doğal olarak bu farklılığın minimum olması, verilen eğitim içinde doğru alınıp doğru kullanılan nefes eğitimi, fonetik ve diksiyon eğitimi ile sağlanabilmektedir. Vokal ve konsonları, heceler, kelimelerin, cümlelerin doğru şekilde kullanılıp konuşma sırasında uygulanması bu eğitimin doğru verilmesine bağlıdır. Korolarda söylemenin temeli olan nefes eğitimi, ortak nokta olarak görülmektedir. Bu temel üzerine geliştirilmiş konuşma ise şarkı söylemenin temelini oluşturmaktadır. Bireylerin bu süreçlerde ortak eğitim almaları, hem dil adına, hem de şarkı söyleme adına bir bütünlük içerisinde ulusallığı gerçekleştirme hedefini sağlayabilmektedir.

Konuşma sesi ile şarkı sesi birbirlerinden farklı olmakla birlikte, oluşumları açısından hava ve dil bağlamında ortaktırlar. Çıkan hava; ses girişlerini titreştirerek, ağız içindeki organların aldıkları şekillerle ve bunların birbirlerini etkilemesiyle konuşma sesi halini almaktadır. Şarkı sesi bu şekilde oluşmaktadır. Fakat konuşma sesinde kullanılan basınç ile şarkı söyleme de kullanılan basınçlar birbirinden farklıdır. Kullanılan enerji birikimi ve harcaması farklıdır. Ayrıca konuşma içerisinde kullanılan müzik sesleri çok az sayıda bulunmaktadır. Bu notalar birbirlerinin yanı başında yer almaktadır. Atlamalı, çok geniş aralık içeren bir yapı bulunmaktadır. Şarkı

* Yrd. Doç. Dr.; Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, bulent_halvasi@yahoo.com.

sesi ise, müziksel ifadeyi ortaya koyan ve bazen çok zor bölümlerin olduğu ve üstün teknik özelliklerin söyleyen veya söyleyenlerde bulunması gerektiği bir yapı içerisinde. Bu unsurların yerine getirilmesi uzun ve detaylı ses çalışmaları yardım ile ancak mümkün olabilmektedir. Okullardaki sınıf çalışmalarını düşünürsek, konuşma sesinin yerine oturulması ve bununla ilgili tekerleme, sayışma veya ses bütünleri yardım ile şarkı söyleme sesini, nefes-söz bağlantısı kurup oluşturmak, güzel konuşmadan güzel şarkı söylemeye doğru gidiş sağlanabilmektedir. Bununla birlikte sesin genişlemesi, entonasyon ve hareket yeteneğinin (seste) kazandırılması ve beraberinde ses aralıklarının ve vurguların daha iyi kullanılması düşünülmektedir. Otacıoğlu, ses eğitiminde koro ve bireysel eğitimde dikkat edilmesi gereken unsurları şu şekilde sıralandırmıştır.

Koro çalışmalarının bir parçası olan dil ve konuşma eğitimlerinde yöresel konuşma farklılıkları ve varyasyonların ortadan kaldırılması amaçlanır. Bu eğitimle standart dilin, doğru kullanılan nefes teknikleri ve vurgulamalarla şekillendirilmesi hedeflenir. Şarkı söylemek için gerekli melodik yapının, tüm dillerde olma özelliğinden yola çıkılarak ortak söylem ve ulusal şarkı söyleme geleneğinin oluşturulmasına çalışılır. Yaptığımız araştırma, koro eğitiminde farklı dil kullanımlarından kaynaklanan ve karşılaşılan sorunlara çözümler üretmesi bakımından yararlı olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Dil, Kültür, Koro, Yöresel Konuşma, Nefes Eğitimi, Diksiyon, Müzik.

LANGUAGE VARIATIONS AND LOCAL LANGUAGE EFFECTS IN CHOIR EDUCATION

Abstract

As a concrete communication medium, language, which constitutes voice, words and sentences transferring an individual's emotions and ideas, has a concrete structure. This structure also transfers signs, body and face movements; in other words gestures and expressions. Language is not only a communication medium. It also includes a nation's customs, traditions, and visions of life and beyond. Therefore, the well-known philosopher Heidegger emphasises that the borders of ideas are actually the borders of the language, by saying "Language is the house of being".

Language is considered the main element in the formation and development of civilizations. With the improvement in individuals' education levels, the structures and rules of languages have been changed, and vocabulary has become enriched. Languages have improved in parallel with the improvements in societies. Likewise, the elevation of social relations has accelerated this process.

Nations have their own language structures and rules. A large section of these rules may only be applied to written language, not to spoken language. The environment people live in and the old cultures existing in that environment affect the structures of languages. This situation generates varying speaking and writing types and causes language variations within the same country.

Spoken language is a form of language that an individual acquires by hearing, firstly in the family, and later on in society. Written language, including the grammatical rules and the structure of that language, is acquired later on in their lives through formal education. Naturally, keeping this difference at a minimum level is enabled by breathing, phonetics and articulation training integrated in education. The correct articulation and use of vowels, consonants, syllables, words and sentences in spoken language highly depends on the training mentioned above. Breathing training, the

foundation of singing in choirs, is considered to be the common ground. Speaking built on this ground forms the foundation of singing. The common education received by individuals sustains the aim of actualisation of nationalism as unity in terms of both language and singing.

Speaking voices and singing voices are different. However, in their formation they are identical with regards to air and language. Released air becomes a speaking voice by vibrating vocal cords and being affected by the shape and interaction of the organs inside the mouth. A singing voice is formed in the same way. However, stress used in the speaking voice and stress used in the singing voice is different. The way energy is accumulated and consumed is also different. Besides, there are only musical voices used in speaking, and these notes are next to each other- in other words, there is a graduated and wide-ranging structure. The singing voice is structured differently, and in this structure the musical statement is expressed. There may be very challenging parts. Furthermore, a singer or singers should have outstanding technical competence. Gathering and carrying out all these elements is only possible with the aid of long and detailed musical exercises. In class practices, there are exercises to develop a proper speaking voice. Additionally, with the help of rhymes, tongue twisters and voices, a connection between breathing and words can be made, and progress from good speaking to good singing can be made. Similarly it is planned to expand the voice, gain intonation and mobility (in voice), and to use voice pitch and accentuations in a much better way. Otacıoğlu ordered these elements to be taken note of in choir or solo voice education.

In the language and speaking education which is a part of choir practices, eliminating all regional speaking differences and variations is a key aim. With this education, shaping standard language with correct breathing techniques and accentuations is targeted. The melodic structures needed to sing are the same in all languages. On the basis of this fact, these structures are studied to form a common and national singing tradition. The research we carried out will be crucial to generate solutions to the problems which are caused by different language usage in choir education.

Keywords: Language, Culture, Regional Dialect, Breath Training, Articulation, Music

Giriş

Türkiye, coğrafi konumunun kendine özgü yapısı ile dünyada farklı zenginlikleri içinde barındıran bir özelliğe sahiptir. Asya-Avrupa arasındaki en önemli kavşak noktası Türkiye'dir. Yine Orta Doğu ve Afrika'yla olan coğrafi, siyasal, sosyal ve kültürel yakınlığı Türkiye'yi "merkez ülke" konumuna yükseltir. Bu özellik, sosyo-politik olduğu kadar kültürel alanda da kendini açıkça hissettirir. Coğrafi yapısı iklimine, iklim yapısı farklı bitki yaşam alanı yapısına etki eder. Bu da tarih boyunca insanların Anadolu içinde kendilerine en uygun bölgeleri bulup, orada yerleşip ve yaşamalarına sebep olur.

Bilindiği gibi coğrafi açıdan yedi bölgeye ayrılan ülkemizin bu bölgeleri değişik kültür özelliklerine sahiptir. Konuşma biçimiyle, şarkı ve türküleriyle, halk oyunları, giyimleriyle, yaşantı biçimleriyle, yemekleriyle, örf, adet ve gelenekleriyle vb. özelliklerini saymak yerinde olacaktır. Bu alanlarda görülen farklılık bazen ince-küçük farklılık (nüans) düzeyinde olmakta,

bazen de çok büyük farklılıklar olabilmektedir. Coğrafi bölgelerle ağız adı verilen aynı lehçe içerisinde, daha küçük yerleşim bölgelerine özgü olan ve daha küçük ayrımlara dayanan konuşma biçimleri karşılaştırıldığında şu yakınlıklar görülür (Tablo 1).

Tablo 1: Türkiye'nin Coğrafi ve Ağız Bölgeleri

Coğrafi Bölgeler		Ağız Bölgeleri	
1.	Karadeniz Bölgesi	1.	Kuzeydoğu Anadolu Ağızı,
2.	İç Anadolu Bölgesi	2.	Doğu Anadolu Ağızı,
3.	Doğu Anadolu Bölgesi	3.	Güneybatı Anadolu Ağızı,
4.	Güneydoğu Anadolu Bölgesi	4.	Orta Anadolu Ağızı,
5.	Akdeniz Bölgesi	5.	Güneydoğu Anadolu Ağızı,
6.	Marmara Bölgesi	6.	Kuzeybatı Anadolu ağızı,
7.	Ege Bölgesi		

I. Bireysel ve toplu söylemede dilin kullanımı

Bireyler, duygu ve düşüncelerini sözsüz müzikle dile getirebildikleri gibi, Eski Yunan uygarlığına dayanan vokal müzikle de dile getirmektedirler. İnsan sesiyle, şarkıyla yapılan müziğin kökleri, dinsel tapınışlar, büyü, danslar, dua ve ayinlere uzanmaktadır (Selçuk, 1984-1985: 1). Rönesans hareketlerine kadar çok değişik aşamalardan geçen solo şarkıların, Avrupa'daki değişimlerden etkilenerek, F. Schubert'e (1797-1828) kadar ortadan kayboldukları görülmektedir. Bu yıllardan itibaren solo şarkıların, Schubert'le etkin bir şekilde ortaya çıkarak, Schumann (1810-1856), Brahms (1833-1897), Mahler(1860-1911), Schönberg (1874-1951) tarafından güzel örnekleri verilmiştir. Lied formunun gelişimi de bu zamanda olmuştur.

Günümüzün ses müziğinde çok önemli bir yer tutan opera müziği; Ortaçağ dinsel ve din dışı oyunlarına dayanmaktadır. O zamanlar müzik ön planda tutuluyordu, konular koro, tek şarkı ve danslarla süslenme ekteydi. Etimolojik olarak Latince “chorus” İtalyancaya "şarkı topluluğu" anlamında coro şeklinde kullanılır. Türkçede koro şeklinde geçen sözcük:

“1. Dans, dans topluluğu,

2. Antik trajediye dans ve şarkıyla eşlik eden topluluk”u tanımlamak için kullanılır (www.etimolojirkce.com).

Sonraki yıllarda Monteverdi (1567-1643) ile anlatımın önem kazandığı, sesin ön plana çıktığı ve bir bütünün kurulduğu “Yeni müzik” olgusu ortaya çıkar. Opera bu dönemlerde saray egemenliğinden çıkarak halka açılmış, günümüzün etkin şarkı söyleme biçimi olan “Bel Canto” tekniğine ulaşmanın ilk temelleri atılmış ve bu tekniğin en önemli yapı taşı olan halk kültürünü ve söyleme biçimini yansıtan “arya” söyleme biçimi, müzik yapmadaki yerini almıştır.

17. yüzyılda halka tam olarak ulaşan bir söyleme biçimi bulunduğu görülür. Bu söyleme biçimi yapılan çalışmalarla; yeni örneklerle günümüz operalarını doğurmakla kalmamış, özellikle bireysel ses eğitiminin temelini oluşturan tekniklerden birinin meydana gelmesine

neden olarak, önemli bir örnek olmuştur. Zaten toplu söyleme geleneğinin oluşması açısından bireysel söyleme çok önemli bir temel taş olarak kendini belli eder.

Bu bilgiler ışığında yurdumuza bakacak olursak, söyleme biçimlerinin dışında, dilin bireysel ve toplu şarkı söyleme açısından önemi daha iyi anlaşılır. Bu da bireysel ses eğitimi konusunun tartışılması gerektiğine işaret eder. Söyleme geleneği oluşturulma aşamasında ilk dikkat edilecek alan şüphesiz ki “Halk Müziği”dir. Halk müziği adı üstünde; halkın yarattığı müziktir. Halkın yüzyıllar boyunca yarattığı ve zamanın süzgecinden geçirerek yaşattığı; dizileri, ölçüleri, yapısı, özü, sözü ve her şeyiyle kendisine ait olan müziklerden oluşmaktadır.

Eski Türklerde müzik ve dansın dini bir ritüel olarak ön plana çıktığı düşünülürse, halk müziğinin tarihsel kökenlerinin çok eskiye dayandığı anlaşılır. Kam veya şamanların ellerinde taşıdıkları davul benzeri aletlerle ritmik birlik ve bütünlük sağlaması önemlidir. Yine en eski Türk şiirlerindeki seslerin ritmik dizilişi, müzikal alt yapının varlığına işaret eder. Örneğin:

Bazı araştırmacılar en eski Türk şiiri örneği olarak Eski Türk Yazıtları, Orhon Yazıtları’nı kabul ederler. Bu görüşe ilk kez yer verenlerden birisi F. Ye. Korş'tur, sonraları bu görüşe İ. V. Stebleva da katılmıştır. Korş'a göre:

<i>bunça bitig bitigme</i>	<i>Bunca yazıyı yazan</i>
<i>(men) kül tigin atısı (ben)</i>	<i>Kül Tigin yeğeni</i>
<i>yollug tigin bitidim</i>	<i>Yolluğ Tigin yazdım</i>
<i>yigirmi kün olurup</i>	<i>yirmi gün oturup</i>
<i>bu taşka tamga kop</i>	<i>bu taş bu duvara hep</i>
<i>yollug tigin bitidim</i>	<i>Yolluğ Tigin yazdım</i>

satırları manzumdur. Ancak yazıtlar kimi aliterasyonlu, uyaklı ifadeler taşısa da, o dönem için bir şiirin gerektirdiği ölçüden yoksundurlar. Bazı araştırmacılar yazıtlarda bu şartlara yakın ifadelerde bulurlar:

<i>körür közüm körmez teg</i>	<i>gören gözüüm görmezcesine</i>
<i>bilir biligim bilmez teg</i>	<i>bilen aldım bilmezcesine</i>
<i>kızıl kanım tüketi kara terim yüğürti</i>	<i>kızıl kanımı tüketip, kara terimi akıtıp (Ölmez, 2001: 7-14).</i>

Yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi eski Türk şiirinde yalnızca vokal değil konsonatların da tekrarıyla oluşan "ritmik yapı" öne çıkmaktadır. 8. yy.'a tarihlenen bu örneklerin zaman içinde farklılaşp, çeşitlenmesi doğaldır. Bu da müzik yapısında farklı formların doğmasına, ana grupların oluşmasına yol açar. Örnek olarak uzun havalar ve kırık havalar ana gruplarıdır. Uzun havalar türküler, oyun havaları, deyişler, güzellemeledir. Oyun

havaları bölgelere ve özelliklerine göre Zeybek, Bar, Horon, Karşılama gibi adlar almaktadır. Halk müziğinin yanında ayrıca okul eğitim müziği adlı altında toplanan, tekerlemeler, ninniler, sayışmalar, oyunlu şarkılar ve çocuk şarkıları da bulunmaktadır (Sun, 1993: 25).

Bütün bu yapı içerisinde, halk müziğinin söyleme biçimini incelediğimizde, yurdumuzun sahip olduğu ağızlar çerçevesinde söyleme biçim ve geleneklerin bulunduğunu görmekteyiz. Bir Ege Türküsü ile Karadeniz Türküsü ve Güneydoğu Anadolu uzun havası ile Orta Anadolu uzun havası arasında söyleme biçimi aynı değildir. Bunun da nedeni, ayrı kültür ve geleneklerle, ayrı söyleme biçiminin kökleşmesidir. Konuşulan dil, o yöre insanı için şarkı veya türkü söyleme biçimini de etkilemektedir. Yani nasıl konuşuluyorsa, öyle şarkı söyleniyordur. Sesi güzel veya çirkin, hiç eğitim görmemiş insanlar bulundukları bölgelerde doğal sesleriyle söylemektedirler. Bu yorumlarda yöre özelliklerine bağlılığın belirgin olarak öne çıktığı görülür.

Konunun bireysel söyleme yönü de yukarıdaki açıklamalar doğrultusundadır. Burada bireysel söylemenin ana öğelerine uyulup uyulmadığı gözlenemez. Çünkü karşımızda ses eğitimi almamış, sadece dinleyerek öğrenmiş bir grup bulunmaktadır. Konuşma dilinin gelişiminde olduğu gibi söyleme biçiminde de dinleyip tekrar etme sonucunda, nesilden nesile aktarılan bir tarz görülmektedir. Ayrıca aynı türküyü iki farklı insan aynı şekilde söyleyebilmekte fakat farklı sesleri, farklı vurgu ve tonlama örnekleri, farklı boğumlama örnekleri de verebilmektedir. Dolayısıyla ulusal şarkı söyleme birliğinin oluşturulmasında önemli noktalardan “söylem birliğinin oluşturulması” gerçekleşmemektedir. Söylem birliğinin sağlanmaması, bir eğitim zincirine, dolayısıyla gelişmesine neden olacak programlara taşınamamasından kaynaklanmaktadır. Bunun nedenlerinin başında; toplumun ortak müzik kültürünü oluşturan, halkın içinden çıkmış ve eğitim müziğinde tartışılmaz bir yeri bulunan halk müziğinin, kendi çıkış bölgesi ağız özelliğinin dışında, ulusun şarkı söyleme biçimi geleneğine ulaşılmamış olması, eğitimciler tarafından düşünülmektedir. Buna yönelik çalışmalar öncelikle kültürü korumak adına yapılması, söylem birliğinin oluşturulması açısından Türkçeyi kökleştirmek ve bunu küçük yaştan itibaren okul eğitim müziğinde çocuklara vererek “topluluk söyleme birliğinin” sağlanması hedeflenmektedir.

Hedef; doğru ve güzel konuşan nesillerin yetiştirilmesi olmakla birlikte, yakından-uzağa ilkesi doğrultusunda, bölgesel ağızların kültürel değerlerini kaybetmeden, bir kültür dili oluşturulması ve bu şekilde toplumsal boyuta taşınmasıdır. Şarkı ve türkü dağarcığını içine alan okul müzik eğitimi, günlük yaşama, topluma ve yurdun her bölgesine yayılmak suretiyle de korolarda söylem birliği kazandırılması hedef olarak görülmektedir.

“Her sınıf bir korodur” düşüncesinden hareketle, örgün eğitim içerisinde verilmesi planlanan ses eğitimi doğrultusunda oluşturulan en pratik müzik grupları, korolardır. Korolar; türlerine, sayılarına, yaptığı müziğe, kuruluş amacına, yaş grubuna göre çeşitlere ayrılmaktadır. Hangi çeşidi olursa olsun korolarda, birlikteliğin sağlanması esastır. Birlikte müzik cümlesine başlamak ve bitirmek, nefes yerlerinde soluk almak, dil ve konuşma açısından; vurguların, boğumlamaların doğru yerlerde yapılmasını sağlayarak, sözlerin anlaşılır olmasına dikkat etmek toplu söyleme eğitiminin temel amaçlarındandır.

Korolarda ses eğitimi ve şarkı söylemeye dayalı ses çalışmalarına, konuşma dilinden başlanması düşünüldüğünden, bireysel ses eğitimi çalışmalarında yapılan başlangıç gibi, yalın vokallerle başlanması düşünülmektedir. U, O, A, İ gibi vokallerin yanlarına konsonlardan; tınlamaya ve sesi öne yerleştirici olanlarını ekleyerek hece çalışmalarının yapılması sağlanmaktadır. (D, V, S, H, Z, R, Y, M) gibi.

Vokal-hece çalışmaları sözcük çalışmalarına, sözcük çalışmaları ise söz bütünlüklerine bağlanarak grubun söz ve ses bütünlüğü sağlanmasına çalışılmaktadır. Bu konuda yapılan çalışmalarla kullanılan: “Vokal-hece-sözcük-söz bütünlüğü” aşağıdaki örnekte gösterilmiştir.

1. *Söz Bütünü:*
Yemişleri yediler
Daha yok mu dediler e-i-a-o-u çalışması
2. *Söz bütünü:*
Yeşil yeşil ağaçlar
Yaprakları fısıldar e-i-a-ı çalışması
3. *Söz Bütünü:*
Otobanda yolcular
Konu komşu yoldalar u-a Çalışması

Bu örnekler; toplu söylemede, ses bütünlüğünü sağlama adına engel olarak gösterilmekte olan: o, e, i vokallerini takip etmek açısından seçilmiştir. Genellikle toplu söylemede duraklarda oluşmayan (o), yayık bir (e), sivri bir (i) ile karşılaşılmaktadır (EGÜZ 1976: 90). Gücünü nefesten alan ve dudak fonksiyonlarını yerine getirerek oluşturulan (o) vokali düşünülmeli ve aynı pozisyon korunarak (e) ile (i) vokalin oluşmasına dikkat edilmesi sağlanmaktadır. Konuşma anındaki nefes ile sözlerin müziğe uygulanmasındaki nefesin farklı

olması gerektiği ve daha basınçlı nefeslerin kullanılmasına dikkat edilmektedir. Ayrıca konsonların özelliklerine dikkat ederek sözcüklerin iyi boğumlanmasına çalışılmaktadır.

II. Koro ve Dil İlişkisi

Ana dilini iyi bilen ve doğru kullanan toplumların yetişmesi, konuşmasının da güzel ve doğru olmasıyla birlikte hedeflenen şarkı söyleme geleneğini ulusal boyuta taşıyabilir. Eğitim konusu çok ince bir noktadır. Okullardaki Türkçe dersi içinde; dilbilgisi, yazım türleri gibi ders konuları vardır. Yazı dili, konuşma dili ve fonetik yapılar ince ayrıntılarına kadar anlatıldığı halde, konuşmayı standart hale getirebilecek bir çalışma yapılamamaktadır. Bu eksiklik sınıflarda bulunan öğrencilerin, hangi bölgelerden olursa olsunlar, tek bir konuşma biçimine ulaşmalarını engelleyebilmektedir. Konuşma eğitimi sadece, konservatuarın tiyatro bölümlerinde, sese dayalı eğitimlerin yapıldığı (bireysel veya toplu) müzik kurumlarında etkin bir şekilde görülmektedir. Son yıllarda açılan konuşma ve diksiyon kursları, bu konudaki açığı kapatır gibi görünse de, okullarda olması gereken bir eksiklik olarak görülmektedir.

Türkçede farklı kullanımları (varyasyon) üzerine ayrıntılı bir inceleme yapan Prof. Dr. Nurettin Demir, standart dile varyasyonlar üzerindeki farklara değinirken Norbert Dittmar'ın şu değerlendirmelerine yer verir. Dittmar'a göre bir metin oluşturulurken:

a. Dilbilgisi: Belli bir zamanda var olan dil kuralları ve söz varlığı hakkındaki bilgidir.

b. Normatif bilgi: Dilde gerçekten mümkün olan ve günlük hayatta gerçekleşen biçimler ve örnekler hakkındaki bilgiyi kapsar.

c. Davranış bilgisi: Konuşurun dilsel davranış gerektiren duruma uygun düşecek, iletişim modelleri ve dilsel ifadeler; nerede, neyin kabul edilebilir olduğu konusundaki bilgisidir.

Bu üç konudaki bilgi çeşitli nedenlerle farklı biçimlerde ortaya çıkar ve dildeki varyasyonu meydana getirir. Dilin bu üç yapı içinde farklı gerçekleşme biçimlerinin incelenmesi "**sosyolengüistik**"in alanına girer (Demir, 2010: 94).

Müzik açısından, güzel konuşmanın sağlanması, güzel şarkı söylenmenin ilk koşulu olarak düşünüldüğünden daha da bir önem kazanmaktadır. İnsanların ana dilini doğru kullanıp, tartımlarıyla, vurgulanmasıyla, boğumlanmasıyla güzel konuşmasına ve sözcük dağarcığını genişletmesine yardımcı olmak amacıyla yapılan eğitime konuşma eğitimi denilmektedir (Sun, 1993: 90).

Şarkı, ezgi ve sözlerden oluşmaktadır. Şarkı ezgisinin doğru ve güzel söylenmesine ilave olarak, şarkı sözlerinin de, doğru ve anlaşılabilir biçimde söylenmesi gerekmektedir. Bunu

gerçekleştirmek için eğiticinin konuşma eğitimini hassas bir şekilde planlanması ve uygulanması gerekir. Eğitici bunu gerçekleştirirken Türkçenin bazı özellikleri ona yardımcı olabilmektedir. Bu özellikleri Suat Taşer; *Konuşma Eğitimi* (1991) adlı kitabında şöyle sıralanmaktadır:

1. Türkçe, genellikle, yazıldığı gibi konuşulan, konuşulduğu gibi yazılan bir dildir.
2. Türkçe, ses yönünden zengindir.
3. -G- hariç yazıldığı halde söylenmeyen, söylendiği halde yazılmayan hiçbir harf ve ses yoktur.
4. Türkçe'nin sesleri pırıltılı, tınılı ve parlaktır.
5. Türkçe'nin bütün sesleri yumuşak, ezgili ve renklidir.
6. Konuşmada örnek gösterilen İstanbul Ağzı, uygulamada büyük güçlükler yaratacak karmaşıklıkta bir söyleyiş biçimine dayanmaktadır.
7. Ses dizgesindeki 29 harfin hepsi boğumlama gücüğü göstermemektedir.
8. Konuşmayı kolaylaştıran sade ve sağlam kurallar bulunmaktadır.

Prof. Demir'e göre "Dil varyasyonunda bölge, toplumsal gruplar, dilin tarihî gelişme süreci, dil ilişkileri, etnik köken, meslek, eğitim ve gelir durumu, inanç, bağlam gibi dil dışı etkenler belirleyici bir rol oynar. Dil varyantları arasında, standart dil, edebî dil, yazı dili, milli dil gibi adlarla da anılan kuralcı standart varyantın özel bir yeri vardır. Standart varyantı diğerlerinden ayıran bir takım özellikler vardır. Bunlar:

a. "Doğru" biçimlerin yazım kılavuzu, sözlükler ve dilbilgisi kitapları gibi başvuru kaynaklarında kaydedilmiş olma anlamında kodlanmışlık gelir. Standart konuşma dilinin doğru biçimleri ise daha az kayıt altına alınmıştır.

b. Standart varyant yaygın sosyal prestije sahiptir. Standart dil, konuşurların büyük bir bölümü tarafından en saygın varyant kabul edilir. Bu varyantı kullanmak diğerlerinden daha itibarlıdır. Dili "doğru" ve "güzel" kullanmak isteyenlerin ulaşmaya çalıştıkları ideal biçimi bu varyant temsil eder.

c. Standart varyant, yerel ve sosyal iz taşımamakla da diğerlerinden ayrılır. Standart diller elbette yerel ağızlara veya belli bir grubun konuşma biçimine dayanabilir. Ama yaygınlaşmış ve kabul görmüş bir standart dili konuşan birinin hangi bölgeye, hangi sosyal tabakaya mensup olduğunu konuşmasından anlamak güçtür. Standart varyant, öncelikle yazı dilidir.

d. Okullar, medya, çevre gibi çeşitli araçlar yardımıyla, yazı dilindeki kadar katı olmayan bir norm konuşma dilinde de oluşabilir. Bu norm yazı dili biçimiyle örtüşmeyebilir.

e. Standart dilde de varyasyonlar bulunabilir. Her konuşurun eğitimi, yaşı, mesleği gibi bir takım unsurlar, kullandığı dile yansır. Standart varyant, dildeki varyantlar arasında çoğu zaman en geniş geçerlilik alanına sahip olan varyanttır. Bir dilin konuşulduğu her yerde genel bir geçerliliğe sahiptir. Diğer varyantların baskın olduğu yerlerde kullanılması genelde yadırganmaz.

f. Standart varyant aynı dil dairesinde yer aldığı yerel ve sosyal varyantların kullanıldığı her yerde kullanılabilir. Bir dilin sınırları içerisinde en geniş işlev alanına standart varyant sahiptir. Devlet idaresi, eğitim, hukuk, medya, yabancılara ana dili öğretimi, standart dilin kullanıldığı önemli alanları oluşturur. Bunun yanında eğitim dili, edebiyat dili, basın yayının dili olarak konuşurlarının bilgi edinmesine, kültür ve sanat etkinliklerine katılmasına aracılık etmesi de önemlidir.

g. Standart varyantı diğerlerinden ayıran bir başka önemli husus da bağlayıcılıktır. Resmî ve yarı resmî ortamlarda, belli meslek mensuplarının ve belli görevleri icra edenlerin, standart varyantı kullanmaları beklenir (Demir, 2010: 96-99).

Bu açıklamalar ışığında standart Türkçenin, korolarda doğru şekilde kullanılması esası ana dilin ses özelliklerini ve kurallarını iyi öğrenmek gerekmektedir. Eğer güzel konuşma ve güzel olmayan konuşma bilinemiyorsa, ikisi arasındaki farkı da anlamak mümkün değildir. Bunların anlaşılması demek; ana dile karşı saygınlığın olmaması ve analiz yapılmaması, doğruyu bulma çabasının olmaması demektir. Bu doğrultuda özen göstermek gerekmektedir. Güzel konuşan yani, diksiyonu güzel olan insanların toplum içerisindeki yerleri daima etkileme ve dikkat çekme tarafında olmaktadır.

Konuşmayı bozucu nedenler, Boğumlama bozuklukları, vurgu yanlışlıkları, tekdüzelik, ulamada dikkatsizlik, tartım ve hız kusurları, harfleri ve heceleri yutmak, yersiz durgu ve duraklar, sesi ve soluğu denetleyememek, dinlemeyi bilmemektir (Taşer, 1991: 240). Bunun yanı sıra sosyal etkenlerin de konuşma veya yazı dilini kullanımında önemli faktörler arasında yer aldığını vurgulamak gerekir. İnsanların meslekleri, Sosyal statüleri, yaşları, cinsiyetleri, konuşmanın bağlamı bu konuda öne çıkan etkenlerdir. Bunların yanında dil politikasından kaynaklanan durumlar, teknik nedenlere dayalı durumlar, farklı dillerle olan ilişki durumları da sosyal varyasyonlar arasında dili etkileyen unsurlar arasında yer alır (Demir, 2010: 100).

Sosyal etkenler dışında bireysel etkenler de konuşmayı şekillendirir. Örneğin nefes, konuşurken dikkat edilmesi gereken en önemli unsurdur. Sesin zorlanmadığı, ses organı, dili, çeneyi ve vücudu rahatlatan diyafram destekli nefesi temel olmalıdır. Bu nefes uzun süreli

cümlelerin ifadesinde her türlü denetimi daha iyi sağlamaktadır. Konuşmadan şarkı söylemeye geçiş sırasında önemli sayılabilecek bir konu da, sessiz nefes almayı öğrenebilmektir.

Koroyu meydana getiren bireylerin, boğumlanmasından vurgusuna, tonlaması ile tartımındaki hızına, ulamasına, durgusuna, durağına ve ezgisine özen göstererek, Türkçenin doğru ve kurallarına uygun konuşması gerekmektedir. Konuşma eyleminin, bireylerin eğitim ve öğretimindeki rolü ile kişilik oluşumunda ve zihinsel gelişimindeki etkenliği göz önünde tutularak, ilköğretime başlama çağından itibaren konuşma eğitimine özen göstermek gerekmektedir. Türkçenin konuşulmasındaki özelliklerle, güzellikleri belirleyip belirtecek programlarda radyo ve TV'lerin topluma ve sorun çözümüne yardımcı olması istenilmelidir (Taşer, 1991: 240).

Konuşma; boğumlama, duygu ve düşüncenin ifadesi, sözcük zenginliği, tartımı, vurgu ve tonlamasıyla donatılmış bir müziksel ifadeler bütünlüğüdür. Her insanın bu ifade bütününe ortaya koyduğu bir sesi bulunmaktadır. Çok koyu renkte, çok cılız bir biçimde veya her ikisinin de ortasında konuşma gerçekleşebilmektedir. Biz bu seslere konuşma sesi demeyiz. İnsan sesi, yüksek ses açısından; Tiz ses bölgesi, orta ses bölgesi, pes ses bölgesi olarak tanımlanmaktadır.

Konuşma sesi ile şarkı sesi birbirlerinden farklı olmakla birlikte, oluşumları açısından hava ve dil bağlamında ortaktırlar. Çıkan hava; ses girişlerini titreştirerek, ağız içindeki organların aldıkları şekillerle ve bunların birbirlerini etkilemesiyle konuşma sesi halini almaktadır. Şarkı sesi bu şekilde oluşmaktadır. Fakat konuşma sesinde kullanılan basınç ile şarkı söyleme de kullanılan basınçlar birbirinden farklıdır. Kullanılan enerji birikimi ve harcaması farklıdır. Ayrıca konuşma içerisinde kullanılan müzik sesleri çok az sayıda bulunmaktadır. Bu notalar birbirlerinin yanı başında yer almaktadır. Atlamalı, çok geniş aralık içeren bir yapı bulunmaktadır. Şarkı sesi ise, müziksel ifadeyi ortaya koyan ve bazen çok zor bölümlerin olduğu ve üstün teknik özelliklerin söyleyen veya söyleyenlerde bulunması gerektiği bir yapı içerisinde. Bu unsurların yerine getirilmesi uzun ve detaylı ses çalışmaları yardım ile ancak mümkün olabilmektedir. Okullardaki sınıf çalışmalarını düşünürsek, konuşma sesinin yerine oturulması ve bununla ilgili tekerleme, sayıma veya ses bütünlüğü yardım ile şarkı söyleme sesini, nefes-söz bağlantısı kurup oluşturmak, güzel konuşmadan güzel şarkı söylemeye doğru gidiş sağlanabilmektedir. Bununla birlikte sesin genişlemesi, entonasyon ve hareket yeteneğinin (seste) kazandırılması ve beraberinde ses aralıklarının ve vurguların daha iyi kullanılması düşünülmektedir. Otacıoğlu, ses eğitiminde koro ve bireysel eğitimde dikkat edilmesi gereken unsurları şu şekilde sıralandırmıştır;

Koro ve bireysel ses eğitimi derslerinde belirli bir plan dâhilinde derslerin işlenişi için aşağıda sıralanan basamakları uygulamaya çalışmak:

1. Ses hijyeni ve fizyolojisi hakkında kısa bilgiler vererek başlamak
2. Vücut esneme çalışmaları
3. Doğru duruş hakkında her öğrenciyi uyarak ve kontrol ederek doğru duruş (posture) alışkanlıklarını kazandırmak için kontrol
4. Doğru nefes kontrolleri yaparak yanlışların düzeltilmesi
5. Basit egzersizler yardımı ile forse solunum, duruş ve vücut esnekliğinin kontrolü
6. Ses üretiminde ses şiddeti ile ilgili bireysel kontrol ile fazla eforlu ve volümlü olan öğrencilerin ses şiddetlerinin kontrolü ile yumuşak fonasyon alışkanlığının edindirilmesi
7. Rezonans çalışmaları
8. Artikülasyon çalışmaları
9. Çalışılacak parçaların prozodik yapılarına uygun konuşma çalışmaları
10. Çok kısa süreli (20 dakikayı geçmeye) parça çalışmaları
11. Bütün kazanımların kontrolü
12. Bağırarak konuşan öğrencilerin konuşma alışkanlıklarının düzeltilmeye çalışılması için uyarılması ile dersi bitirmek (Otacıoğlu, 2017).

Görülebileceği gibi 8 ve 9. maddelerde boğumlama ve doğru konuşmanın önemi üzerine çalışmaların önemi vurgulanmıştır. Bu sebepler yüzünden, Bu konuda yapılmış eserlerin prozodi ve özellikle Türk Dili ve Fonetik yapısına uygun boğumlanması, tonlaması ve vurgulaması açısından özenle işlenmiş olmasına dikkat edilmelidir. Çocukların ritim becerileri, ses becerileri ve birliği, ortak ses birliği, söylem birliği, nefes birliği, vurgu birliği, boğumlamayı sağlamada başarı, ses volümünü dengeleme, konuşma tonundan ayrılmama becerisi, konuşmadan-şarkı söylemeye geçiş becerisi hedeflenmektedir.

Koro-dil ilişkisine bakışta Türkçenin tarihsel süreçteki değişime, gelişme ve sadeleşme süreçlerini göz önüne almak gerekmektedir. Bilindiği gibi Türk dilleri veya lehçeleri üzerine yapılan araştırmalarda 6 ana grup ve onlara bağlı çok sayıda alt grubun var olduğu görülür. Bu ana gruplar:

- Oğuz (Güneybatı) Grubu
- Kıpçak (Kuzeybatı) Grubu
- Karluk (Güneydoğu veya Çağatay) Grubu
- Sibirya (Kuzeydoğu) Grubu

- Bulgar (Ogur) Grubu
- Halaç (Argu) Grubu

Bu gruplar arasında “Türkiye Türkçesi, Gagavuzca, Ahıska Dili, Azerice” Oğuz (Güneybatı) Batı grubu içinde, yani aynı grupta yer almasına rağmen yöresel dil müzikteki “yöresel tavır veya tarz” üzerinde etkili olur. Örneğin Azeri türkülerindeki söylem tarzı ile İstanbul ağzı arasında dağlar kadar fark vardır. Erzurum yöresi Azerbaycan yöresine daha yakınken Ege, Trakya veya Marmara yöresine daha uzaktır. Müzikteki bu fark dilde de aynı şekilde karşımıza çıkar. Bir Azerbaycanlı Erzurum ağzını konuşan biriyle çok kolay ve rahat biçimde anlaşılabilirken Trakyalı ile o ölçüde anlaşamayabilir. Nitekim Urfa yöresi türkülerinin etnolingüistik-müzikolinguistik özellikleri üzerinde yapılan bir araştırmada dile-söyleyişe dayanan şu vurgular öne çıkar: “Eski Anadolu Türkçesi ve Azerî Türkçesi’nin bazı ses-biçim ve söz dizimi özelliklerini bünyesinde barındıran duru-akıcı bir Türk ağzıdır. Urfa, Kerkük ve Tellâfer yöresi ağızları Oğuzcanın Azeri Türkçesi’nin güneybatı kolu özelliğini taşımaktadır. Müzik ve edebiyat alanında eski-yeni verileri birlikte kullanarak harmanlayan bir kültür şehri olan Urfa yöresi müzik kültüründe sözü şiire dönüştürme ustalığı bulunmaktadır. Divan şiiri tarzında yazılmış olan şiirlerin dışında kalan Urfa türkülerinde konuşma diline sızarak kullanıma girmiş olan Arapça ve Farsça kelimelere de rastlanmaktadır. Urfa türküleri; günlük konuşma dili ekseninde yapılan doğal söyleyiş biçimi olan resitatif okuyuş üslubunu ve kısa-devrik-soru cümleleri-seslenme kelimeleri-deyimler vb. öğeler ile uyak-ölçü-ses tekrarı vb. ahenk unsurlarının ustaca kullanımını bünyesinde barındırmaktadır” (Özbek, 2010: 330- 332; Aktaran: Demir, 2013).

Özellikle Tanzimat dönemiyle başlayan Türk dilinde sadeleşme hareketlerinin II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet döneminde yoğunluk kazandığı bilinmektedir. Bu süreçte ortak yazı ve konuşma dili olarak İstanbul ağzının tercih edilmesi, bölgesel farklılığın en aza indirilmesi açısından olumlu sonuçlar doğurur. Dil konusunda Ziya Gökalp’in İstanbul ağzı ile manzum tarzda yaptığı öneriler, dönemin siyasetleri ve eğitimcileri tarafından ilgiyle izlenir ve uygulanır. Bu bağlamda Ziya Gökalp:

*Güzel dil Türkçe bize
Başka dil gece bize
İstanbul konuşması
En saf, en ince bize*

diyerek saflık ve incelik, yani müzikalite açısından yazma ve konuşma noktasında Türkçenin olması gereken hedefini belirgin hale getirir.

Bu kapsamda yapılan çalışmalarda yazılı basının olduğu kadar, önce radyo, 1960-1970 sonrasında ise TV yayınlarının önemli etkisi olur. 1940-1950'li yıllarda radyolarda "Türkü söyleyelim" programlarıyla dil-müzik eğitim arasındaki ilişki pekiştirilir. Bu hususları göz önüne alarak araştırmamızın sonuç kısmında birkaç hususa yer vermek yararlı olacaktır.

Sonuç ve Tartışma

Araştırmada kullanılan yöntem ve tekniklere dayanarak elde edilen bulguları, yöresellik ve korolarda şarkı söyleme noktasında iki grupta toplayabiliriz.

a. Dilde yöresellik ve varyasyon: Aynı ezgiyi, Türkiye'de çeşitli konuşulan ağız bulunması nedeni ile farklı söylenmemesini sağlayıcı bir "ortak dil varlığını" vurgulamak gerekmektedir. Bunun gerçekleşmesi için yapılacak her türlü çalışmaların, Türkçe ve müzik öğretmenlerinin hassas ve özenli çalışmaları ile mümkün olacağı açıktır. Okuma alışkanlığının sağlanması, prozodi ve diksiyon için olduğu kadar, korolarda doğru söylemek adına ifadelerin anlaşılabilirlik gücünü etkileyecektir. Konuşmanın veya dilin içinde kendiliğinden bulunan melodik yapının, aslında müzik melodi yapısı ile farklı olmadığı görülür.

b. Korolarda şarkı söyleme: Korolarda başarılı olmanın ilk maddesi, güzel ve doğru konuşma ile mümkün kılınmaktadır. Konuşmanın temeli olan, nefes, ses, vokal, konson, hece ve kelime, cümle sıralaması ile bu oluşumların özenini gösteren bireylerden oluşan toplumların, müzik eğitimi kapsamında şarkı söylemenin temel unsurları ile eğitilerek, korolarda ortak şarkı söyleme hedefine ulaşılabilmesi sağlanabilecektir.

Kısacası koronun temel amacı ortak bir ahenk ve uyum içinde şarkı söylemektir. Bunun sağlanmasında müzikal uyumun tek başına yeterli olmayacak, kullanılan dilin doğru söylenmesi de önem kazanacaktır.

Kaynaklar

- AKSAN, D. (1993). *Türkçe'nin Gücü*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- BANGUOĞLU, T. (1974). *Türkçe'nin Grameri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- DEMİR, N. (2010). Türkçede Varyasyon Üzerine. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*. 17(2), 93-106
- DEMİR, G. (2013, Haziran). *Etnomüzikolojide Dilbilimsel Yaklaşımlar Ekseninde Yapılan ve Sözel-Sanatsal Bir Performans Türü Olarak Tanımlanan Türkülerin Etnolinguistik-Müzikolinguistik Özellikleri: Urfa Yöresi Örneği*. Urfa Yöresi Örneği. Uluslararası Dil ve İletişim Sempozyumu: Yenilikleri Keşif, İzmir Üniversitesi.
- EGÜZ, S. (1976). *Toplu Ses Eğitimi I*. Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- ERGİN, M. (1997). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak Basım.
- HALVAŞI, B. (1999). *Ulusal Şarkı Söyleme Geleneğinin Oluşturulmasında, Türk Dili ve Fonetikinin Etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

- İPEKÇİOĞLU, F. (1987). *Türk Lehçeleri*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Fakülteleri Yayınları.
- MÜLAYİM, S. (1984-1985). Müzik Tarihi ve Akımlar. Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, *Yüksek Lisans Programı*, Ders Notları.
- Olçay, S. (1995). *Erzurum Ağzı* (İnceleme-Derleme-Sözlük), Ankara: TDK Yayınları.
- OTACIOĞLU, S. (2017). Ergen Seslerinde Ses Değişimi ve Eğitimi. *MCBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1).
- ÖLMEZ, M. (2001). Eski Türk Şiirine Kısa Bir Bakış. *Hece Dergisi*, Türk Şiiri Özel Sayısı, 53-54-55, 7-14.
- SUN, M. ve Hilmi Seyrek, (1993). *Okul Öncesi Eğitimde Müzik*. İzmir: Mey Müzik Yayınları.
- ŞENBAY, N. (1991). *Alıştırırmalı Diksiyon Sanatı*. İstanbul: MEB Yayınları.
- TAŞER, S. (1991). *Konuşma Eğitimi*. İstanbul: Doğa Yayınları.